

חודש אלול
תשפ"ג

האגודה לטיפול חברה ותרבות מורשת
יהודי תימן מיסודו של עובדיה בן-שלום

עלון האגודה

עמותה מס' 580013522 | 09-8331325
www.teman.org.il | hatemanim@gmail.com

גיליון מס' 90

חברים המבקשים לקבל את העלון בדואר על מנת להפיץ את העלון במקום מגוריהם יכולים לפנות אלינו בטלפון או בדוא"ל

ד"ר יגאל בן-שלום

דבר נשיא האגודה

<< חודש אלול תשפ"ג

אבתיך וירשתה". (דברים ל, א-ה).
עיון בפסוק מצביע על משחק מלים של השרש ש-ו-ב ודו שיח בין הקב"ה לעם ישראל. כמו שנאמר "שובו אלי ואשובה אליכם" (מלאכי ג, ז).
התרבות היהודית, מבוססת על ערכים, יודעת להבחין בין טוב לרע וקוראת לחשבון נפש. ניתן לומר כי חשבון נפש הוא חשבוננו של הפרט אך גם חשבוננו של הכלל. חשבון הפרט ידוע ומתבטא עבור כל אחד בהתאם לאורח חייו. יש העושים חשבון נפש בזמן אמירת הווידוי, בתפילות, באמירת הסליחות ובזמן שמיעת קול השופר. יש העושים חשבון נפש באופן אישי ללא קהל או קהילה, אולם בהתייחדות, הרהורים והתבוננות עצמית. בחשבון הנפש של הכלל אנו מפנים מבטים אל המנהיגים. כיצד הם פועלים ומנחים את העם.

חודש אלול מבשר תחילתם של ארבעים ימים של הרהורי תשובה. ימים אלה מתחילים מראש חודש אלול עד יום הכפורים. היסוד של התשובה הוא רעיון הבחירה החופשית. הבחירה היא זו שמטילה על האדם את האחריות למעשיו או למחדליו. הרמב"ם מעמיד במרכז הלכות תשובה את פרקי הבחירה: "רשות לכל אדם נתונה: אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק - הרשות בידו, ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע - הרשות בידו (הלכות תשובה ה, א) בימי אלול אומרים אנו את הפסוק: "והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה והשבת אל לבבך ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו... ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים... אל הארץ אשר ירשו

ומטרות לשנה הבאה. אדם צריך לשאוף לעצב את השנה המתקרבת ברמה האישית, להיות אמתי יותר, שלם עם עצמו, עם משפחתו, עם הקהילה והחברה בה הוא חי. אדם צריך לדעת כי מעשיו העתידיים בשנה הקרובה ייבחנו שוב, בחשבון הנפש העתיד לבוא, בחודש אלול בסוף השנה הבאה.

האגודה לטיפוח חברה ותרבות מייסודו של אבא מורי, עובדיה בן שלום ז"ל, ממשיכה גם השנה בהנהגת דרך תרבותית, חברתית וערבות הדדית בין חבריה. בהשראת החזון שהנחיל לנו, להרחיב ולהעמיק את חקר שורשי עדת יהודי תימן, אנו עושים זאת בהתמדה. שותפים לנו בעשיה אנשי מקצוע מהמעלה הראשונה בתחומי המחקר, המוסיקה הפיוט והשירה, התרבות החומרית והרוחנית, ונושאים רבים נוספים. אני מבקש להביע את תודתי והערכתי לכולם. בזכות השותפים שלנו הצלחנו לתכנן, ליצור ולהפעיל למעלה משלוש מאות אירועים תרבותיים בנושאים שונים הקשורים ליהדות תימן, ברחבי הארץ.

יש מאמר תלמודי מעניין המשקף את מעמדו ואחריותו של המנהיג: "כאשר הרועה רוגז על הצאן, הוא מעוור את עיני העז המובילה והיא והעדר אחריה נופלים לבורות בדרך" (בבא קמא נב, א, תרגום חופשי מארמית). עיניהם של עם ישראל הם לכאורה המנהיגים שכן נאמר "ואם מעיני העדה נעשתה לשגגה" (במדבר טו, כד). פירוש אחד מייחס את המשל הזה לאויבי ישראל. הקב"ה ממנה עליהם פרנסים עוורי דרך וכך מוליכים את עמם לנפילה חברתית, כלכלית ומדינית. אולם ניתן לפרש זאת גם כאזהרה לרועי ישראל ומנהיגיו פן יוליכו את העם לעבר בורות ומחדלים מוסריים, כלכליים חברתיים וצבאיים בהיותם עיוורים לצרכי העם וקשובים לעצמם בלבד..

חודש אלול מציין את עלייתו השנייה של משה רבנו לקבל את הלוחות. הפעם בצניעות, ללא קולות וברקים. ניתן ללמוד מכך כי גם התהליך שאדם עובר בחודש אלול הוא תהליך פנימי עם עצמו, ללא רעשי רקע, ללא השפעות זרות. חשבון הנפש אמור לסכם את מעשיו בשנה החולפת ולהציב חזון, יעדים

« שיבת הזיידים לשלטון בתימן [1635]

בהודו. בכרוניקות התימניות הוא מתואר כשליט צנוע וחסיד.

אין בידינו ידיעות ברורות על מצב יהודי תימן לאחר צאת העת'מאנים וכינון המדינה התימנית הזיידית העצמאית. חיים חפשוש, אחד מרושמי תולדותיה של יהדות תימן שכבר נזכר לעיל, כותב כי המוסלמים האשימו את היהודים בכך שעמדו לצד העת'מאנים במלחמה נגד התימנים ובשל כך נעשה יחסם כלפי היהודים גרוע עוד יותר מכפי שהיה קודם לכיבוש העת'מאני במאה הט"ז. אף עמרם קרח, היסטוריון אחד של יהודי תימן, שאף הוא נזכר לעיל, קובע כי לאחר צאת העת'מאנים גדלה שנאת המוסלמים ליהודים. בשל יחסם הנוח יותר ליהודים על פי האסכולה המוסלמית החנפית שהנהיגו העת'מאנים בתימן לעומת היחס כלפיהם על פי הזרם הזייד המקומי של השיעה. אך מאידך גיסא, עורר הדבר טינה בקרב קנאי ההלכה הזיידית, שראו בכך פגיעה קשה בדת האסלאם, אף שמוסלמים לא מעטים נהו אחרי מנהגי העת'מאנים, לא רק בכל הנוגע להבדלים בין ההלכה החנפית לבין ההלכה הזיידית, ואפילו בבתי המשפט השרעיים, אלא גם בעניינים חמורים מבחינת האסלאם בכלל, כגון שתיית יין. מכל מקום, הדבר גרם ליחס קשה כלפי היהודים ורצון לנקום בהם

עם גירוש העת'מאנים מתימן בשנת 1635, לאחר שכבר בשנת 1629 נסוגו מצנעא, באה תימן לראשונה, כמעט כולה, ובתוכה רוב יהודי תימן, תחת שלטון זייד יציב. השלטון על תימן עבר לידי האימאם אלמֶאֶיֶד מֶחֶמֶד, בנו של האימאם אלמנצור אלקאסם, מייסד השושלת האימאמית ששלטה בתימן עד הכיבוש העת'מאני השני בשנת 1872. למעשה, כתר האימאמות עבד לאלמֶאֶיֶד מֶחֶמֶד כבר בשנת 1620, לאחר מות אביו, והוא שעמד בראש המרד התימני שהסתיים בגירוש העת'מאנים מתימן ובהקמת מדינה זיידית עצמאית המאחדת במידה רב את כל שבטי תימן. עם מותו ולאחר מחלוקת בין אָחִיו, עלה על כס האימאמות אחיו אלמֶתַנְפֶל אַסמאעיל (1644-1676). תקופת שלטונו הצטיינה באיחוד כל חלקי תימן תחת שלטון מרכזי אחד, כולל חצרמוות בכיוון דרום ומזרח, ואף נמל עדן. אמנם, שליטה זו על השבטים, המרדניים מעצם טבעם, הושגה רק באמצעות תשלומים מיוחדים מקופת המדינה, שיטה שפעלה בתימן עד אמצע המאה העשרים. מכל מקום, תימן נהנתה בימיו מפריחה כלכלית, כולל הייצוא של הקפה דרך נמל מוכ'א שעל ים סוף, ובעקבות כך פיתח אסמאעיל יחסים דיפלומטיים עם מדינות זרות - אתיופיה שממערב ומדינת המוגל

האימאם אלמַתְנַפֵּל, שנהג בקשיחות כלפי היהודים (טור 2, בתרגום מערבית): "השרה ביטחון בלב השרויים בחרדה / לאחר שהיו מושפלים".

(ב) "צפי אלדין מא שאנה בדיאנה" - לכבוד אחמד, בנו של אלחסן בן אלקאסם הנ"ל, כאשר פשט על עדן (בלשון כתובת השיר: 'יום ג'זא עדן') בשנת 1661 וגירש ממנה את הפורטוגלים ששלטו על נתיבי המסחר מנמל חשוב זה ואליו. אחמד זה הוא האימאם אחמד אלמהדי (1676-1681), מי שלימים ירש את דודו אַסמאעיל אלמַתְנַפֵּל וגזר על היהודים את גלות מְוַזַע. אך עוד בשנים שלפני עלייתו לשלטון היה זה שביצע את מדיניות האימאם אסמאעיל בכיבוש אשורים רחוקים בתימן ובהכנעתם לשלטון המרכזי, בעיקר בדרום הארץ, כגון יאפע, עדן, לחג' וחצרמות. דומה שגם בשיר זה ביקש שבזי להטות אל היהודים את לב המושל בדרום תימן בשם האימאם שבצנעא ולמְנעו מלנקוט ביד חזקה כלפיהם.

(ג) לכבוד אחמד הנ"ל, כבר בהיותו אימאם, אולי בשתדלנות להימנע מהגליית היהודים למוזע על פי צוואת האימאם אסמאעיל אלמַתְנַפֵּל שקדם לו. יצוין, כי תופעה יחידה במינה היא בכל תולדות יהודי תימן בתקופה האיסלאמית, שמשורר יהודי כותב שירי שבח לשליט המוסלמי או לבעל תפקיד בכיר בשלטון זה ויש להניח אפוא שהדבר נעשה כאות הערכה לשליטים מקומיים שנהגו במדיניות עצמאית ביחס ליהודים ולא

על כך, אפילו על ידי שלילת זכויות מסוימות שהיו ליהודים תחת השלטון הזיידִי עוד קודם לכיבוש העת'מאני. אף עמרם קרח קובע, כי בשל הרצון לנקום ביהודים הורע מצבם, בייחוד כאשר הביאו ענייניהם בפני בית דין זיידִי או כשנוצר קשר כלשהו ביו יהודי למוסלמי. נוצר אפוא מצב קיומי חדש חמור מאוד מבחינת היהודים ביחסיהם עם המוסלמים בתחומי החיים השונים. אך יש ללתת את הדעת לכך, שר' שלום שבזי, גדול משוררי תימן היהודים (1619-1680), כתב בתקופה זו שלושה שירי שבח לבני משפחת המלוכה האימאמית שמילאו תפקידים מסוימים בשלטון:

(א) "ברק בארק אלמכ'לאף ואונס לגרבתי" - לכבוד הַסִיד אלחסן בן האימאם אלקאסם לרגל 'מינויו' (בלשון כתובת השיר: 'יום תוולא') והוגש לו באופן אישי על ידי המשורר. נראה שהסיד אלחסן היה מן הטוענים לכתר האימאמות, שכן ידוע כי לא תמיד הכירו כל בני האימאמים במי שייצב עצמו כאימאם והכריזו על עצמם כאימאמים מחוץ לעיר הבירה. כך על כל פנים מכנה אותו שבזי בשיר זה (טור 14): "כ'ליפת רסול אללה" (ממלא מקומו של שליח האל, כלומר מַחמד), כינוי שהיה שמור לכ'ליף או לאימאם. יש להניח, שתחום שליטתו של אלחסן היה בדרום תימן, באזור שבו חי שבזי, שביקש להביע לו תודה על שהוא נוהג בהגינות עם היהודים, לעומת אָחיו

רוכב הרי היהודי גבוה על המושלם וזה איסור גדול שיוגבה היהודי על המושלם כאשר מפורש בקוראן שצריך להיות המאמין גבוה על הכל ולא יוגבה עליו כל בן דת אחרת. ועוד, אילו נניחם לרכוב על החמורים כאשר עשו קדמונו, מחר יבקשו להם סוסים לרכוב עליהם ותוסר חתייתנו ואימתנו מעליהם. [...] ויכנסו דבריהם באזני המלך ושריו וכל הנלוים אליו ובני המלך, ויוסיפו על השנאה כפלים, ויגזרו אומר בעת ההיא שאסור ליהודי לרכוב על חמור, בין מקנת כספו בין אם הוא של אחרים.

[הליכה לשמאל מוסלמי:] וכן מצווה על כל איש מושלם שלא יניח ליהודי לילך מימינו אלא משמאלו

[כיבוד המוסלמי:] וכן אסור ליהודי להרים קולו על המושלם כשידבר עמו אלא בנחת ובכבוד ראש ובנמיכות רוח. [הענשת יהודי המפר הוראות אלו:] ואם יעבור על אחת ממצוות אלו יכוהו וילקוהו ויענישוהו כפי צורך השעה כדי שיהא לבם שבור ונכנע להם ואל ירימו ראש.

[עדות יהודי בבית דין מוסלמי:] ואם יקבל היהודי בבית המשפט לא ידינוהו לזכות ואף אם הוא זכאי. ואם יביא עדים ישראלים לזכותו לא יקובלו כי אם עדים גויים בני דת מחמד נביאם. ואם יחטא ישראלי לגוי ואין שם עדים, מצווה על כל מושלם להעיד לגוי על הישראלי ככל אשר יחפוץ ואף אם לא ראה ולא שמע. ויחזיקו ההגרים בכל הדברים מן העת ההיא והלאה וילכו בהם בעיר אוזל (צנעא) ורוב ארץ התימן".

הקשו ידם עליהם או בניסיון לסכל צו חמור של השליט המרכזי בצנעא.

נראה אפוא שההערכות בדבר רדיפת היהודים על ידי השלטון האימאמי נכונות ביחס לאימאם אסמאעיל, כלומר משנת 1644, שנודע באדיקותו בדת האסלאם ובלאומיות התימנית. בתקופה זו יכלו הזיידים להחיל במלואם את חוקי האפליה נגד היהודים, לאחר שכבר קיבלו חותם דתי מחייב בכתבי האימאם אבן אלמרתצ'א במאה הט"ו ולאחר ששלטונם במאה הט"ז היה רופף למדי. אמנם, כאמור לעיל, עדות בידינו על קיום חוקי האפליה גם בתקופת השלטון של העת'מאנים, אלא שאלה לא התייחסו להם במלוא התוקף ואף מידת חומרתם הייתה פחותה בהרבה מזו של מערכת החוקים הזיידית. כך עולה אף מדברי חבשוש, המייחס למעבר מן השלטון העת'מאני אל השלטון הקאסמי את כינון חוקי האפליה, כגון האיסור על רכיבה על חמור, הליכה לשמאל מוסלמי, כיבוד מוסלמי, הענשת יהודי במלקות אם הפר חוקים אלו ופסילת עדות יהודי נגד מוסלמי:

"[רכיבה על חמור:] והזקנים והחולים שבהם היו רוכבים על החמורים לילך למדינה בשביל ריחוק הדרך עליהם ותשות כוחם. ויתקנאו הגויים בהם על רכיבת החמורים. וילכו נשיאי ישמעאל וגדוליהם אל מלכם לקבול על היהודים ולהתייעץ על דבר זה. ויאמרו אליו: יידע אדוננו המלך כי היהודים הם רוכבים על החמורים עלינו, וכשילך המושלם והיהודי

אם אי אפשר לקיים בחירה אישית של רבנים, הרי תוקם נא שלישיה של רבנים"?

לדבריו הכפילות העדתית מדירה את העדה התימנית. אם היה רק רב אחד, העדה התימנית לא הייתה מרגישה מקופחת כיוון שאותו הרב - ולא משנה מהי העדה שלו - הוא גם הרב שלה, אך כאשר נבחרים הרבנים לפי עדתם, אך התימנים אינם מקבלים רב משלהם, הם מרגישים מקופחים. החוק והתקנות קובעים כי התימנים נכללים לעניין זה עם הספרדים, אך יש בכך התעלמות בוטה מייחודיות העדה התימנית, שכן התימנים עצמם אינם רואים את עצמם כחלק מהספרדים. למעשה עד היום לא נבחר מעולם רב ראשי תימני, ורק מעט רבנים תימנים כיהנו כרבני ערים.

המעניין הוא שנציג העדה התימנית מעדיף מינויו של רב אחד על פני מינוי של שלושה רבנים שאחד מהם תימני. הדבר מלמד שדווקא מינוי של רב אחד יכול להביא לאיחוד בין העדות השונות ולא לפירוד ביניהן. ב-1963, לקראת הבחירות לרב אשכנזי לרבנות הראשית בעקבות פטירתו של הרב הרצוג, חזרו נציגי העדה התימנית על דרישתם. כך מופיע בדיווח בעיתון "החרות" ביוני

שאלת מועמדותו של רב ראשי תימני, במדינת ישראל ובעריה הגדולות שבהן יש שני רבנים ראשיים - אשכנזי וספרדי, מתעוררת מפעם לפעם החל משנות קום המדינה. לשם סקירה קצרה על הנושא - האקטואלי בתקופה זו - נצטט מתוך מחקרו של ד"ר אריאל פינקלשטיין, "הכפילות העדתית בתפקידי הרבנות בישראל!" שם עמד על הטענה שמחמתה ישנה כפילות עדתית במינוי הרבנים, שכן יסודה של הכפילות העדתית הוא בחלוקה לעדות שונות בעם היהודי, והטענה היא שאם יכהן בתפקיד רק רב אחד הציבור שאינו משתייך לעדה של הרב ירגיש מקופח.

אלא שאם מאמצים את התפיסה הנותנת משקל רב למוצא העדתי, כותב ד"ר פינקלשטיין, לא ברור מדוע יש לעצור במינוי שני רבנים בלבד. כך למשל, בדיון על תקציב המדינה הראשון שהתקיים במועצת המדינה הזמנית באוקטובר 1948 מחה חבר המועצה ונציג התאחדות התימנים סעדיה כובאשי על הכפילות בתפקידי הרבנות: "מתי נזכה לכך שבחירת רבנים תיעשה לפי הכשרה אישית ולא עדתית? ואם כבר נגזרה עלינו גזירה לבחור את הרבנים על פי עדותיהם, למה יגרע חלקם של הרבנים התימנים באשר הם תימנים?"

ז' בסיון תשי"ג
(2.6.1960)

Handwritten mark in red ink, possibly a signature or initials, resembling a stylized 'B' or 'D'.

לכבוד
מערכת מועצת הרבנות הראשית
י ד ו ש ל י ם

מועצה נכבדה!

עד כה לא עוררנו את שאלת מועמדותו של רב־ראשי מבני
עותנו. כל השנים אמרנו לעצמנו הם מחשיבים את המסורת
שנקבעה ע"י ממשלת המנדט, שני רבנים ראשיים אחד אשכנזי,
ואחד ספרדי, וכל אחד קורא לעצמו רב ראשי לא"י, ומדוע
להוסיף אש למדורה.

אשר קום המדינה הרבו לדבר על מזוג גלויות מצד אחד,
ומהצד השני אלה המדברים על מזוג גלויות בוראים במו ידיהם
את העדהיות. כאשר מוסיבים על כסא הרבנות הראשית שני
רבנים אחד ספרדי ואחד אשכנזי, ואם הממשלה עושה זאת, למה
היא באה בסירוגיה על רשימות עדהיות לבחירות לכנסת,
לעיריות ולמועצות המקומיות.

כן!! כאשר מדובר על רשימות עדהיות כואב להם הלב,
באשר ע"י זה הם מפסידים קולות. אבל להוסיב על כסא
הרבנות הראשית במדינה שני רבנים אשכנזי וספרדי לא
איכפת להם, הרי זה על חשבון מזוג הגלויות.

לכן באנו לכלל דעה שמכיון ואש"י מותו של הרב הרצוג
צ"ל גדל התיאבון של מצול העם במדינה, ודווקא אצל אחינו
האשכנזים הדורסים העמות רב משלהם בחושכם שרב ספרדי אינו
בחזקת כשרות בשבילם, ומכיון שכך הרינו מוצאים את עצמנו
סקומחים ורוצים רב ראשי מבני עותנו.

מיזוג גלויות ורב ראשי תימן

= 2 =

לכן, הכנר להודיעכם שאחרי התייעצויות שנערכו הו חלט, שאם תוסמן את הבחירות במסגה לבחור ברב ראשי מהעדה האשכנזית הרי אנו רודעים בכל הוקף חב ראשי מבני העדה התימנית.

אנו נודתר דק כאשר יוחלט לבחור ברב ראשי שיחמט בכהונה רטה זו במדינתנו אשכנזי או ספרדי לא איכפת לנו.

כאשר תרצו להכנס לטדה מוקטים על ערותיות בקטר עם הרבנות הראשית למדינה לא תצאו מסנה שלטים.

בכבוד רב,

ד. גלוסקא
נשיא

מקיטן טטה
יו"ר

- העתק:
- (1) ✓ לראש הממשלה.
 - (2) למכת"ב הרב הראש כ" הרי"הו נסים יצחק שלי"טא
 - (3) שר הדתות
 - (4) הרי"הו י.מ. טוליוצו שלי"טא
- לועדה התימנית שנבחרה בקטר עם הבחירות לרב ראשי.

1. הוצאת המכון לאסטרטגיה ציונית, פרויקט "שביל הזהב", טבת תשע"ד, עמ' 16-17.
2. דברי מועצת המדינה הזמנית מיום ד' בתשרי תש"ט, עמ' 35.
3. נח זבולוני, "רב אחד או שלושה", חרות, 13.6.1963.
4. פרוטוקול הישיבה המאיתיים תשעים ואחת של הכנסת החמישית, י"ט בחשוון תשכ"ד.
5. ארכיון המדינה ג-3/6401.

מיזוג גלויות ורב ראשי תימני

כ"ה ירושלים כ"ג בטבת, תשכ"ה
27 בינואר, 1965

לכבוד
הרב הראשי לישראל
הרמטון לציון
הרב י. נסים שליט"א,
רחוב בלפור 7
ירושלים.

כבוד הרב הראשי,

קבלתי היום הפקת מכתב כה"ד לטר המשפטים ל"ר ד. יוסף מיום כ"ג בטבת תשכ"ה בענין התקנות לבחירת דכנים מקומיים, והריני מצרף בזה הפקת בוסת התקנות שאני מאכודן לפרטם, אם ייבטן לי.

התקנות בתוכנן המהווי חולכות ככונן האליטה מועצה הרבנות הראשית מיום כ"ה באייר תשכ"ד, שהועברה אלי בצירוף למכתב כה"ד מיום ג' בסיון תשכ"ד, לפיה יש לערוך את הבחירות על פי התקנות הישנות בחיפונים שהוצעו על-ידי, א בתוספת הקנה על הצורך במתן כושר של מועצה הרבנות הראשית למועמד לכהונת רב.

במצעת התקנות שלי ישנם מספר שינויים והנני

א. תוספת הסדר כי המונה מערדים בתקנות כנסת ישראל לענין בחירה לרבנים מקומיים תימנים וכל ערוה המורה.

ב. הגוף המוסמן לבחור רב מקומי מוסמן גם להחליט אם לבחור רב מקומי אחד, או שני רבנים מקומיים - אחד אשכנזי ואחד ספרדי.

ג. שינוי שם הרב המקומי ייקרא רב הקיר, בטוגריס רב מקומי.

ד. הגוף הנוחר יורכב מן 1- המועצה הדתית; 2 - הקיריה (המועצה המקומית); 3 - נציגי כתי הכנסה הגדולים; כל אחד במספר שזה.

לפני כן נהגנו להרכיב את הגוף הנוחר מן 1 - המועצה הדתית - רבע; 2 - הקיריה - רבע; 3 - נציגי כתי הכנסה - חצי.

ה. התנאי למתן כושר כ"י מועצה הרבנות הראשית הוכנס אולם מבלי התגבלה של כשירות המועמד למקום מלוני.

כל השינויים הכנסתי לפי דרישתו התקיפה של שר המשפטים ותברי המטלה שבכלי הסכמתם אין לי אשטרות להשיג הסכמה הממשלה לפרסום התקנות לאחר ששר המשפטים העביר את ההכרעה לממשלה.

שר המשפטים התנגד עקרונית בכלל למוסד של רב מקומי ורק לחילופין באם דעתו העקרונית לא התקבל ע"י הממשלה - דעת שורה מיקרובית.

אני רואה דהית מוסמן של התקנות בשעת זו מכנה לעצם קיומו של מוסד רבנות הנבחרה כחוק ומוכרה על ידי המדינה.

מיזוג גלויות ורב ראשי תימני

אין לה מסורת מיוחדת? האם לא מגיע לה רב ראשי אם ממנים רבנים ראשיים לכל עדה ולא לעם ישראל כולו רב ראשי אחד?"⁴

עד כאן מתוך המחקר הנ"ל, והדברים מהווים רקע למסמכים המתפרסמים כאן לראשונה.⁵ המכתב הראשון הוא פנייתם של משה מקיטן וזכריה גלוסקא אל מועצת הרבנות הראשית, בתאריך ז' בסיוון תש"ך. בדבריהם אנו מוצאים את תוכן האמור לעיל, כי מיזוג גלויות אינו אפשרי אם יש שני רבנים ראשיים, ואם אין בכך חיסרון - הרי שיש למנות גם רב ראשי תימני... המסמך הנוסף הוא מכתבו של השר זרח ורהפטיג אל הרב הראשי רבי יצחק ניסים, בתאריך כ"ד בשבט תשכ"ה, ובו הצעה בעניין התקנות לבחירת רבנים מקומיים. נוגע לנו הוא השינוי הראשון: "תוספת הסבר כי המונח ספרדים בתקנות כנסת ישראל לענין בחירות לרבנים מקומיים, כולל תימנים וכל עדות המזרח".

מובן שעל פי ההלכה אין חיסרון בריבוי רבנים, ואדרבה - לא תהא כהנת כפונדקית; ריבוי תורה והנחלתה לרבים מהווה ברכה, אלא שהכותבים דלעיל טענו כנגד הסבורים שיש בכך משום מיזוג גלויות כאשר למעשה נציגי עדה אחת אינם נכללים בין הרבנים הראשיים.

1963: "ראשי העדה התימנית הציגו במלוא חריפותה את דרישתם שלא לקפחם בבחירות לרבנות הראשית. תביעתם היא לבחור באחת משתי האפשרויות: רב ראשי יחיד, לכל העדות בארץ, אך במקרה שיבחר יותר מרב ראשי אחד, יש לבחור שלושה ובתוכם אחד תימני. טענתם היא שעל ידי בחירת שני רבנים, אחד אשכנזי אחד ספרדי, מתקפחת באופן בולט זכותה של העדה התימנית בארץ... נודע שנציגי העדה נפגשו עם שר הדתות הד"ר זרח ורהפטיג וכן עם ראשי המפלגה הדתית לאומית והודיעו שהם יסיקו את מלוא המסקנות כלפי מפלגה זו, אם אמנם יקופחו בבחירת הרבנים הראשיים. הם ציינו שייחודה של העדה הוא דווקא במישור הדתי ועל כן מאבקם הוא בשבילם בבחינת 'יהרג ואל יעבור'".³

שר הדתות לא נענה לדרישת התימנים וקידם את בחירתו של רב ראשי שני. דווקא חבר הכנסת יזהר הררי ממפלגת הליברלים - שהיה הראשון להציע בכנסת את ביטול הכפילות העדתית (בנוגע לרבנות הראשית) - הזדהה עם מצוקת התימנים מעל בימת הכנסת בנובמבר 1963: "מדוע יהיו רק שני רבנים ראשיים ולא שלושה רבנים ראשיים? כלום העדה התימנית איננה עדה בישראל? האם

<< / ד"ר אמנון מעבי

המשך הבוקר ואני הייתי עייף ולא יכולתי ללכת יותר. התיישבתי על תעלה של מים. הינו שם 10,000 שבויים [...]. אני החלטתי שאני נשאר שם, השומר ראה אותי ואמר לי ללכת ואיך שהוא הצלחתי להתחמק. [הגעתני] למחנה מעבר בגבול פולין אשר שימש בעבר כבית חולים [...].

צורת העזיבה הרשמית הייתה באמצעות צעדות רגליות מאורגנות בשל התקדמות הכוחות הרוסיים, והיא החלה במחצית השנייה של ינואר 1645 בנטישת מחנות העבודה ומחנות השבויים הצעדה רגלי מלמסדורף של 300 ק"מ אל נקודות ביניים הרחק מהחזית בגרליץ (סטאלג A8). מסעות אלו היו בלחם דחק בפיקוח חיילים נאצים, ואתם הגדיר אלמוגי בספרו: "מסע האימים". כשהתקרבו כוחות הצבא הרוסי לכיוון גרליץ, השבויים הוכרחו לצעוד-לקרטע עוד 400 ק"מ עד מחנה צינגהיין (סטאלג A9). כל מסע כזה ארך בין שבועיים לשלושה. החיילים המרוטים והתשושים אשר צלחו לשרוד את המסע המטורף הזה שוחררו על ידי חיילי בנות הברית ב-31 במרץ 1945.

זכריה בוטל סיפר על השחרור: "[...] אני לא עבדתי בשבי. הצגתי עצמי כסנדלר ונתנו לי להיות אחראי בסנדלרייה המחנה שליביץ בשלזיה עלית במשך

השחרור מהשבי הגרמני לא התבצע בבת אחת ולא בדירוג, אלא בהתאם למיקום מחנות השבויים או מחנות העבודה ביחס להתקדמות הצבא הרוסי מחד גיסא והצבא האמריקאי מאידך גיסא.

צורת שחרור נוספת הייתה על רקע הומניטרי גרידא: אחת לתקופה היו מגיעים רופאים שוויצרים מ"הצלב האדום", ובנוכחות רופאים מגרמניה ומבריטניה היו בודקים את הפצועים והחולים במחנות. במידה והמקרה חייב מבחינה רפואית טיפול מיוחד היה אותו שבי מועבר. נוהל זה מומש החל מאמצע שנת 1643 ואפשר כחריג לשחרר מהמחנות מסיבות הומניטריות שבויים אשר חלו במחלות קשות או שסבלו מפציעות חמורות. כך לדוגמא בתשרי תש"ה (סוף ספטמבר 1944) שוחררו החיילים החפרים סעדיה תעיזי ויפת שמחי ממחנה יהודה (פתח תקווה).

צורת שחרור נוספת הייתה בשל הכאוס, כאשר יש מן השבויים שניצלו את אי הסדר בגין מהלכי הלחימה וברחו בדרך לא דרך עוד בשלהי 1644, כפי שדיווח צדוק אברהם: "בסוף שנת 1944, הגרמנים התחילו לסגת מכל המקומות [...] בפולין. הגרמנים אספו אותנו [...] והתחלנו ללכת ברגל על מנת להיכנס לתוך גרמניה. הלכנו כל הלילה וגם

השובים הגרמנים הפכו להיות שבויים בידי האמריקנים ואנחנו הפכנו לאנשים חופשיים. [...] רופאים אמריקנים ערכו לכולם בדיקות יסודיות ולאחר מכן הסיעו אותנו לעיר מינכן ומשם הטיסו אותנו לאנגליה.

חלק טסו ישירות לאנגליה וחלק טסו דרך פריז. לי יצא לטוס דרך פריז ומשם טסנו עד לעיר ניוקסל שבצפון אנגליה. רק כשרגליי דרכו על אדמת אנגליה ידעתי שהסיוט נגמר ונשמתי באמת לרווחה. כל המתנדבים מארץ ישראל רוכזו בניוקסל, שם ארגנו לנו קבלת פנים חמה מאוד. [...]”

ב-25 באפריל 1945 כוחות הצבאות של בעלות הברית כיתרו את ברלין. היה זה עניין של ימים עד כניעת הנאצים, שהחלה בהתאבדותו של הצורר הנאצי היטלר ימש"ו ב-1 במאי בבונקר שלו והסתיימה ב-8 במאי שבו פקודיו חתמו על הסכם כניעה בלא תנאי. כך הקיץ הקץ על הטרגדיה האנושית הגדולה בתבל מני אז, ושחרור השבויים הפך לעובדה חלוטה.

השבויים התכנסו למחנה החלמה בעיר ניו-קאסל באנגליה, מי ברכבת ומי במטוס, כאשר הליך ההחלמה היה פרטני ואישי עד אשר השבוי יחזור לאיתנו הפיזי והנפשי. החל מיוני 1945 ועד ינואר 1946 השתחררו השבויים הארץ-ישראלים ושבו אל בתיהם, מי בשיט אונייה היישר לנמל בארץ או לנמלי מצרים ומי ברכבת. בערים שבהן עברה הרכבת הייתה המולה שמחה מאוד סביב

ארבע שנים. אנחנו היינו קרובים לגבול פולין [...] וכשהרוסים פלשו לגרמניה, אספו הגרמנים את כל השבויים והצעידו אותם רגלית [...] בתוך גרמניה עד לאזור נירנברג. בנירנברג פגשתי בתחנת רכבת את יאיר מדהלה ושלה גרייה (חפרים מהשכונה), אשר היו במצב גופני גרוע עקב ההליכה, בעוד שאני הגעתי לשם ברכבת. משם המשכנו ק"מ עד לאינגולשטדט שם שהינו יומיים-שלושה בדירה גרמנית שהחרמנו אותה לטובתנו. לקחנו אופנועים ומשם נסענו לרסנבורג שם היה שדה תעופה צבאי של בעלות הברית והתייצבנו שם. היינו צריכים להמתין בערך שבועיים בעיר [...] הצטרף אלינו יפת מדר (עוד חייל חפר מהשכונה) ובחלוף שבועיים הוטסנו לריימס שבצרפת. אני המשכתי לטיול בן חודש בפריס והם טסו משם ללונדון". שמשי נזכר באותם רגעים וכך כתב: "באמצע אפריל, כשהגרמנים פינו אותנו מהמחנה והתחלנו לצעוד ברגל מערבה, הייתה חרדה רבה. מצד אחד שמחנו שהמלחמה עומדת להסתיים בניצחון בנות הברית, ומצד שני חששנו שדווקא לקראת סיום המלחמה יאונה לנו רע מצידם, כי במילא אין להם יותר מה להפסיד.

אני זוכר כיצד נסוגונו ברגל בהשגחת הגרמנים, בשלג ובקור, מבלי לדעת מה יהיה גורלנו. שוב חיכינו לנס, והוא התרחש. כשהיינו בתוך עיר גרמנית מסוימת באמצע הלילה הגיעו טנקים אמריקנים ובן רגע המצב התהפך -

השבויים אשר שבו למולדת. השבויים רוכזו ב"בית הדר" בתל אביב או במחנה צריפין. אלו שהגיעו לבית הדר פגשו שם לראשונה לאחר כחמש שנות שירות (ושבי) את בני משפחותיהם בארץ, ואלו ממחנה צריפין שבו כל אחד לביתו. ביישוב היהודי הייתה שמחה גדולה והרבה דמעות גיל, במיוחד ביישובים בהם חזרו השבויים לביתם. תיאורו של שמשי מבהיר את התחושה שלו ושל חבריו: "מאנגליה הפלגנו לעבר פורט סעיד שבמצרים. משם הסיעו אותנו לקנטרה, וברכבת המשכנו לכיוון לוד. בעיר רחובות התקבלנו בברכה על ידי משלחת גדולה של ראשי היישוב ומשם המשכנו ללוד. מהרכבת נסענו למחנה סרפנד (צריפין) ומשם התפזרנו כל אחד לביתו. לאחר ארבע וחצי שנים בשירות צבאי הפכתי לאזרח מן השורה. אני ועוד 1500 מתנדבים יכולנו להעריך עם הזמן עד כמה הגורל היה לצידנו, משום שהיינו שבויים בחסות בריטניה הגדולה. זאת לאחר שנוכחנו מה היה המרחק בין מה שאנו עברנו לבין הגיהנום שהיה חלקם של רבים מהיהודים במחנות הריכוז". ניסים ג'מל (גמליאל) השלים את ספר "השביה" בטרם השחרור. את התייחסותו לאירוע הוסיף בכתב ידו כדלקמן: "ושוב טסנו מכאן אל אנגליה, יפה נפרדנו מכל לאום אחרת והגענו אל ניו-קאסל ונשארנו בה שלושה חודשים בית הבראה וריפוי... כאן יהודי המקום [...] אירחו אותנו אצל כל משפחה חייל אחד לתקופה של שבוע ימים. ומכאן עלינו

על האוניות חזרה אל הארץ אשר יצאנו ממנה. הגענו בחזרה אל מחנה צרפנד וכל אחד מאיתנו קיבל מאה לירות ואז יצאנו [...]".

לסיכום יחידות חיל החפרים אציג ללא פילטרים את סיכום תלאותיהם של יוסף בנקובר (פלוגה 606) ויהושע שיף (פלוגה 605), שכתבו בדם ליבם את קורותיהם מתחילת הגיוס ועד לשחרור: "אולי הסיכום הוא גם טראגי מאוד. מ-2400 פיונירים [חפרים. א"מ] ובתוך זה יחידת סטירודורים [יחידת תפעול נמלים 1039. א"מ] שהיו בחזית יוון-כרתים - חזרו רק 380 איש. 1400 מאיתנו נפלו בשבי הגרמני, חלר בין ההרוגים והפצועים, וחלק נעדר". הם אומנם ציינו: "שבשטח הצבאי ובהתנהגותנו כחיילים בחזית לא נפלנו והוכחנו בכל ההזדמנויות יכולת של עמידה אמיצה, וזכינו לשבחים רבים מכל הממונים עלינו", אך סיכומו של דבר לדעתם היה כי: "המפעל נכשל. [...] מחמת המכשולים 'החיצוניים' כולל יחס בזוי ליחידות מטעם הממונים, ארגון קלוקל של העבודה ובאחדות מהיחידות תערובת של יהודים וערבים. היחידה הארצישראלית - מבחר של צעירי ישראל הועמדו שלא במקומם". כחוקר הרשומות מסכים אני עם הסיכום אשר תומצת לעיל, ומוסיף עליו שאלה רטורית: כיצד חייל בצבא הבריטי אשר הוכשר בקושי לרובאי 2 הגיע לחזית המלחמה ללא כוח לוחם כגיבוי וחיפוי ובקשת כל כך רחבה? בסך הכל התנדבו לכלל פלוגות החפרים

השונים, כדוגמת: באתר של "נזכור את כולם" רשום חלל השבוי ושאדי שמעון יהודה זאת בעוד שבאתר ההנצחה של משרד הבטחון הבריטי יש דף לזכרו של ושדי יוסף שוקר. אין תאימות במספרים אישיים, מה שהצביע על התחזות לכאורה של שבויים. אי בהירות מעין אלו מעיבות על מהימנות הנתונים, אולם הם הקרובים ביותר אל המציאות הנוראה של שבויים אלו ומשום כך הותרתי את שמותיהם בטבלאות.

בין 1500 שבויי החפרים, הסוורים (יחידה 1039) וחיילי ההובלה, התעופה והרפואה היו 185 שבויים מעולי/יוצאי תימן (12%), מתוכם נשבו 146 חפרים, והיתרה חיילים מיחידה 1039 ומחילות התעופה, הרפואה וההובלה. שבויים אלו הינם יותר ממחצית החפרים אשר התגייסו לחיל החפרים (234). 29 חפרים נשבו ממחנה יהודה (פתח תקווה), והם למעלה מ-20% מכלל השבויים מעולי/יוצאי תימן. אם נוסף לאלו את 39 השבויים הנוספים (סוורים וחיילים מחילות אחרים כפ שמפורט להלן בנספח ב') מעולי/יוצאי תימן שהשתתפו בלחימה ביוון ובכרתים

ועוד 3 חיילים מחילות אחרים (דוגמת מרדכי טביב, בנימין לוי קח ומאיר גלוסקא) נקבל 61.9% שבויים מכלל עולי/יוצאי תימן אשר היו בזירת הקרבות במקום. ללמדך על תרומתם האדירה לעומת יחסם המספרי.

3222 חיילים ארץ ישראלים (לפי נתוני משרד הביטחון הבריטי המלכותי), ומתוכם 234 עולי/יוצאי תימן. עידנם תם באפריל 1942 עת פורקו הפלוגות ומפקדת חיל החפרים, וחייליהם פוזרו לפי כושרם הגופני והמבצעי וכישוריהם הצבאיים ליחידות אחרות. כך למשל דיווח גיל ליפשיץ שכ-400 חיילים מפלוגות החפרים שובצו לגדודי הרגלים הארץ ישראלים (באפס) כלוחמים, חלק שובצו ביחידות אחרות וחלק לא מבוטל שבו אל חייהם האזרחיים.

בבואי לנתח את הנתונים לפי מקומות יישוב/שכונות חשובה לי לציין כי לא תמיד צוינו בטפסים מקומות המגורים. חלקם שינו כתובתם בין טופס אחד למשנהו ועוד. כך נמצאו אנשים שהתגייסו מהערים תל אביב וירושלים ללא ציון השכונה. אף על פי כן ניתחתי את הנתונים שעמדו לפני לפי הערים/היישובים בטבלה המרכזת, והוספתי חתך נוסף של שכונות המאפשר לראות את הפילוח הסופי של השכונות כפי שזה בא לידי ביטוי בטבלאות בנספח ב'. כסיכום ממצאיי מאותן טבלאות וחתכים אציין כי הגיוס לחיל החפרים היה ברובו משכונות העיר תל אביב (109), ובעיקר מ"כרם התימנים" שממנה התגייסו 29 איש; משכונות ירושלים (58); משכונות פתח תקווה: שעריה, אך בעיקר ממחנה יהודה (41); משכונות רחובות (19) ובעיקר משעריים (16).

עלי להבהיר כי קיים בלבול רב ואי התאמות בין המסמכים מהארכיונים

<< / ר' יוסף בן ישראל - תולדותיו

שרעב שבדרום תימן, ערש שירתם של בני משתא-שבזי: "נשלם זה הסידור בסייעתא דשמיא ביום שני, עשרה ימים לחודש ניסן של שנת אתתקל"ג לשטרות בכפר אלאעדאן לישועה קרובה [...], קטן הסופרים צעיר המתבוננים ישראל ש"צ בירב אבא מרי יוסף ש"צ בירב אבא מרי ישראל בא"מ יוסף בא"מ משה בא"מ סעדיה בא"מ דוד בא"מ אברם בא"מ מעודד זצ"ל".

בשני הקולופונים הוא נזכר בברכת החיים 'ש"צ' [שמרו צורן], ומכאן ניתן להסיק שלפחות עד שנת ה'שפ"ב (1622) עדיין היה בחיים, ולפיכך תקופת חייו השתרעה על המחצית השנייה של המאה הט"ז וראשית הי"ז.

לעומת זאת במחזור תפילה מאוחר יותר, תכלאל 'משתא-שבזי', אף הוא בהעתקת בנו ר' ישראל ספרא, שהעתקתו נסתיימה בשנת אתתקנ"ג לשטרות (ה'ת"ב ליצירה - 1642) יוסף בן ישראל כבר נזכר בברכת המתים. מעל סליחה של המעתיק עצמו ("אהוב ומבורך אל מלא רחמים") הוא כותב: "חיבור צעיר התלמידים ישראל בירב אבא יוסף זלה"ה".

בעבר הייתה רווחת הדעה כי יוסף בן ישראל הוא אביו של הר"ש שבזי, אולם לימים הוכיח י' טובי כי אבי שבזי הוא ר' יוסף בן אביגד בן חלפון.

ר' יוסף בן ישראל חי באזור שרעב שבדרום תימן, אזור הידוע כספוג קבלה ורווי שירה, וממנו יוצאות בנות השיר לכל קהילות ישראל שבתימן. על תולדותיו ידועים פרטים מועטים בלבד. שם המשפחה 'משתא' המשותף לו ולר"ש שבזי, וכן רמזים נוספים, נותנים רגליים לסברה שהיו מאותה המשפחה. הפרטים המועטים מתולדות חייו נלמדים בעיקר מקולופונים בשני כתבי יד שבהעתקת בנו, ר' ישראל ספרא.

האחד נמצא בספר הפטרות משנת אתתקי"ז לשטרות (ה'ס"ח - 1605), ובו פירט המעתיק את שושלת היוחסין של אבותיו עד שנים עשר דור: "נשלמה זאת ההפטרה יום חמישי דהוא מירח אלול שנת אתתקי"ו שנין לשטרות, שהיא השס"ה ליצירה. הרחמן יחיש הקץ ויקרב הגאולה בחיינו ובימינו ובחיי כלל עמו כל בית ישראל וי"ר [וכן יהי רצון]. קטן הסופרים ישראל בירב אבא יוסף ש"צ בא"מ [בירב אבא מרי] ישראל בא"מ יוסף בא"מ משה בא"מ סעדיה בא"מ דויד בא"מ אברם בא"מ מעודד בא"מ שמואל בא"מ דניאל בא"מ פרחיה".

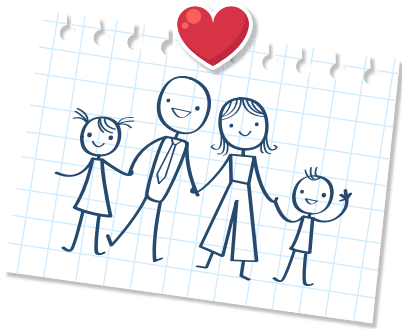
הקולופון השני נמצא במחזור תפילה ('תכלאל') משנת אתתקל"ג לשטרות (ה'שפ"ב - 1622) ('תכלאל צובירי'), ובו נזכר כפר אלאעדאן אשר באזור

נשאלה השאלה: למה ב'מדרש הגדול' מתחיל בכל פרשה 'מרשות', ופרשה זו 'אפתח פי ברשות' - ומשיב: "פירש רבי יוסף בירב ישראל משתא ז"ל, לפי שלא היה כותב שירה קודם הפרשיות הקודמות, וכשבא לפרשה זו אמר שנקדים שירה תחילת כל פרשה, שבח לשם ית' המסייע לנו... והתחיל ואמר 'אפתח פי ברשות קוני'". שאר האזכורים שם מובאים משמו של בנו, ר' ישראל ספרא, שהיה בן דורו וידידו של הר"ש שבזי, ועל כן הוא מצטט מדבריו בלשון "סח לי", "פירש לי" ישראל ספרא.

על אביו של המשורר אין ידוע כמעט דבר, להוציא אזכורים קלושים בחתימותיהם של שנים משיריו של ר' יוסף, שמהם ניתן ללמוד כי אביו עסק בתורת הקבלה, במדע ובמחשבה. בסיום השיר 'אלף אלפת נצ'מי [נ"א: קלבין] פי מדיח אהל אלעלומי' הוא אומר: "ושם זה המחבר / לשירה הנעימה / יהוסף בן לישראל / אשר נפשו שלימה / וגם דורש במניינים / שהן עשר בלימה". ובחתימת השיר 'סלאם אללה מן אלשאער' הוא מציין: "ואסם אלאב אסראיל / שהר פי אלגיל / אכד פי אלבחת ואלתדליל". [ושם האב ישראל / התפרסם בדורו / עסק במחקר וההוכחות], לאמר: אביו היה מפורסם בדורו כמי שעסק במדע ובמחשבה.

כן יש מי שמייחס לו ידיעת פרסית והודית, וזאת על פי מה שכתב בשירו "טאיר אלגון יבאת יחדי": "לְגַאֵת פְּאָרְסִי וְהַנְדִי יְכַטְּ אֶלְכָּ טוּט בְּיַדְהָ" [יודע לשון פרסי והודי, כותב כתבם בידו], אולם ר' יחיא קורח בפירושו 'משכיל שיר ידידות' רואה בדברים מליצה בעלמא. מנגד קיימת עדותו של בן דורו, ר' יעקב בן עמרם, המאששת לכאורה את הדעה שאכן ידע גם לשונות לעז.

יוסף בן ישראל מתגלה בשירתו כפייטן מעולה, בעל סגנון מלוטש ורהוט, וכפי שנראה בהמשך, שיריו מצטיינים ברמה ספרותית גבוהה. מן האזכורים שיובאו להלן מתברר כי נתפרסם בדורו לא רק כמשורר, אלא בעיקר כתלמיד חכם מופלג וכהוגה דעות ששלט בפילוסופיה של ימי הביניים, באסטרונומיה ובאסטרוולוגיה. נראה שסביבו התלכד חוג מלומדים, ואילו פנו בשאלות מחקר שונות. לא ברור ממה מצא את פרנסתו, אך מעיד על עצמו כי עסק בהרבצת תורה לרבים. בשירו "יצו האל לחסדו משחקים" הוא אומר: "אַבְל מָה אֶעֱשֶׂה הַיּוֹם וְאָנִי / מְנַהֵל עִם בְּתוּרַת אֵל עֲסוּקִים". מאזכורים שונים ניתן ללמוד כי ר' יוסף בן ישראל נודע כתלמיד חכם בסביבתו, וכנראה גם חיבר פירושים לתורה. במדרש "חמדת ימים" לר"ש שבזי מובאים פירושים וטעמים משמו. במדרש לפרשת "וירא" מובאת תשובתו לשאלה בענייני שירה. שם

עבודה, קן מתרוקן. מצד אחד זה מאוד מרגיע מכיון שאני יודע לאן אני הולך ומה אני צריך לעשות. כי אם אני יודע שאני אמור להגיע לגיל ההתבגרות אני יכול להתחיל להיערך מה לעשות. זה נותן שלוה מצד אחד ומצד שני זה מעורר קושי. הקושי הוא בשאלה כמו: הבן שלי לא עבר את גיל ההתבגרות, זה בסדר? לא בסדר?. מה זה אומר? אירוע שבהחלט עלול להכניס אותי לדאגות וחרדות.

• החיים כנהר: כלומר כדרך. זו דרך התבוננות אחרת שלא מחלקת את שלבי ההתפתחות לשלבים אלא למשהו רחב יותר. אנחנו הורים אבל גם סבא וסבתא. אנחנו גם הורים וגם נולד לנו תינוק. כלומר אין הסתכלות על משהו אחד שהסתיים ומשהו אחר שמתחיל אלא הסתכלות על דרך שיש

בפינה זו אנו מדברים על מעגל חיי המשפחה כאשר השיח הוא לא רק על הצלחות אלא גם על הקשיים בכל שלב ושלב בחיי המשפחה החל מהקמת משפחה, הולדת הבן הראשון, גידול הילדים, התרוקנות הקן והזקנה. השיח יהיה לא רק על הצלחות אלא גם על הקשיים בכל שלב ושלב בחיי המשפחה. נתייחס בכל פרק גם על השפעת הקורונה על חיינו.

בגליון הקודם דיברנו על מעגלי החיים משפחה עבודה וזוגיות ועל כך שיש לנו מעט מאוד השפעה על איך שהם נראים אולם בידינו האחריות להפוך את החיים שלנו למה שאנחנו רוצים שהם יהיו. כמו כן אמרנו שאם אנחנו חווים משבר המשבר הוא לא האירוע אלא התגובה שלנו לאירוע. משבר הקורונה הוא בהחלט אירוע עולמי וקשה. נראה כי כל אחד ואחת מאיתנו יכול להגיב באופן שונה לאותו האירוע מכיון שהבנת האירוע וכן יכולת ההתמודדות מולו מבוססים על סגנון חיינו.

אנחנו יכולים לראות את החיים בשני היבטים:

• חיים כסולם: דהיינו שלב אחרי שלב: לידות, בגרות, חתונה, הורות, לימודים,

לקחת מהשלב. הקושי הוא בהבנת האחריות שלנו מאותו השלב.

מודלים שונים מראים דרכים שונות להתמודדות וביניהם: נסיגה, דיכאון, הימנעות והכחשה. כאשר אנחנו שומעים שאומרים על אדם: הוא לא יודע להתמודד עם המצב שלו, אנחנו בעצם עושים לו עוול כי מאוד יכול להיות שהדרך שלו היא צעד אחד קדימה ואחד אחורה או שהוא נמנע רגעית. אין דרך אחת להתמודדות. השאלה המרכזית היא האם בסוף השלב תהיה התגברות או לא.

יש לזכור שההתגברות היא מאוד סובייקטיבית. כל אחד מתמודד בדרך משלו ולכן זה לא נכון להצביע על אדם ולומר: הוא לא מתמודד. גם אם אדם נמצא בהימנעות – זו דרכו להתמודד ואסור לנו להיכנס לשיפוטיות.

אם אני אגיד: אני לא מתמודד – זה יעצים את המשבר
אם אני אגיד: אני בוחר את הדרך הזו והזו למשבר – אני אמצא פתרונות

בה עליות ומורדות. אנחנו מנוטרלים מהשוואות ומסתכלים על כל שלב כחלק שלם.

דוגמא מימים אלו: אנחנו רגילים כל יום ללכת לעבודה, הילדים הולכים לבית הספר. יש סדר. והנה בא עידן הקורונה, אנחנו ללא עבודה, ללא יכולת פרנסה, הילדים מחוץ למסגרת לימודית, העתיד לא ברור.

בתפיסה הסולמית יבוא האבא ויגיד: היתה לי מסגרת מסודרת של חיים, הייתי במסלול עבודה ברור מבטיח עד לפנסיה ועכשו אני מובטל בגלל משהו שלא קשור בי והילדים שלי לא לומדים בדרך המוכרת והידועה.

בגישה האינטרקטיבית (החיים כנהר) נסתכל על אותה דילמה בצורה אחרת: זו עצירה לצורך התמקדות. קרה אירוע לא פשוט אבל אין פירושו שהחיים נגמרו. בוא נראה מה עושים עם זה. אוכל אולי למצוא עבודה אחרת, נעזור לילדים לעבור את התקופה בצורה המיטבית ונתקדם משפחתית.

ההתמודדות היא מה אנחנו יכולים

"אדא ג'לך באב - אנפתחז מאת באב"

תרגום: אם נסגר שער - נפתחו מאה שערים

פירוש: מקורו של משל זה לקוח משיר תימני, והמשכו: "כָּל מֵא אַצְלִמָּת לֹא בְּדֵ מֵא תִגְלֵא" (=כל אימת שתחשך - סופה שתואר)

**לחקור.
לתעד.
להפיץ.
היה שותף לאגודה**

תרומתך תסייע לנו להמשיך בפעילויות!

העברה בנקאית: לחשבון האגודה בנק הפועלים (12), סניף: 612 מספר חשבון: 405222
דואר: שליחת המחאה לפי הכתובת: האגודה לטיפוח חברה ותרבות,

תיעוד ומחקר, ת.ד. 1515 נתניה, 4211501

בטופס תרומה מאובטח באתר האגודה בכתובת <https://www.teman.org.il/donation>

האגודה

פעילות

מודיאון יהדות תימן | המכון לכתבי יד ע"ש יחיא גרמי | ספריית עיין ומחקר |
מקהלת קולותיהודי תימן | פעילות בקרב העולים החדשים מתימן | הוצאת
כתב העת המדעי-תימאי | הוצאת כתב העת - תהודה | המכון לחקר יהדות
תימן ותרבותה ע"ש עובדיה בן-שלום | ימי עיין ותרבות | הוצאת ספרים |
מלגות לסטודנטים